

Univerzita Pardubice

Fakulta ekonomicko-správní

Demografické stárnutí jako bezpečnostní hrozba

Veronika Fričová

**Bakalářská práce
2016**

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Veronika Fričová
Osobní číslo: E13222
Studijní program: B6208 Ekonomika a management
Studijní obor: Management ochrany podniku a společnosti
Název tématu: Demografické stárnutí jako bezpečnostní hrozba
Zadávací katedra: Ústav regionálních a bezpečnostních věd

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

K významným problémům vyspělých států současného světa patří demografické stárnutí. V bakalářské práci bude pojednáno o jeho možných negativních dopadech na zajišťování bezpečnosti v kontextu širších socioekonomických souvislostí. Cílem práce bude zhodnotit demografickou situaci zemí Evropské unie s akcentem na situaci v České republice.

Osnova:

- Demografická struktura a dynamika obyvatelstva.
- Demografické stárnutí a jeho negativní dopady.
- Analýza demografické situace zemí Evropské unie.
- Stárnutí české populace a jeho konsekvence.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy: cca 30 stran

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

GRUSS, P. Perspektivy stárnutí: z pohledu psychologie celoživotního vývoje. 1. vyd. Praha: Portál, 2009. 222 s. ISBN 978-80-7367-605-6.

KALIBOVÁ, K., PAVLÍK, Z., VODÁKOVÁ, A. Demografie (nejen) pro demografy. 3. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. 241 s. ISBN 978-80-7419-012-4.

KELLER, J. Nedomyšlená společnost. 4. vyd. Brno: Doplněk, 2003. 125 s. ISBN 80-7239-091-0.

KLUFOVÁ, R., POLÁKOVÁ, Z. Demografické metody a analýzy: demografie české a slovenské populace. 1. vyd. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 306 s. ISBN 978-80-7357-546-5.

Vedoucí bakalářské práce:

Ing. Zdeněk Matěja, Ph.D.

Ústav regionálních a bezpečnostních věd

Datum zadání bakalářské práce: 29. září 2015

Termín odevzdání bakalářské práce: 29. dubna 2016

doc. Ing. Renáta Myšková, Ph.D.
děkanka

L.S.

doc. Ing. Ivaň Kraftová, CSc.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne 29. září 2015

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 20. 4. 2016

Veronika Fričová

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce Ing. Zdeňku Matějovi, Ph.D. za jeho odbornou pomoc, cenné rady a poskytnuté materiály, které mi pomohly při zpracování bakalářské práce.

Dále bych chtěla poděkovat své rodině a partnerovi.

ANOTACE

Předmětem bakalářské práce je zhodnocení významného problému demografického stárnutí, kterým je v dnešní době zasažena většina vyspělých států. Tato práce pojednává o možných negativních dopadech na zajišťování bezpečnosti v kontextu širších socioekonomických souvislostí. Demografické stárnutí je nejprve analyzováno v jednotlivých zemích Evropské unie. Dále se analýza zaměřuje na Českou republiku, a to na úrovni krajů. Pozornost je věnována základním ukazatelům charakterizujícím stárnutí populace.

KLÍČOVÁ SLOVA

Demografické stárnutí, bezpečnost, demografická analýza, struktura a dynamika obyvatelstva, Česká republika, Evropská unie.

TITLE

Demographic ageing as a security threat

ANNOTATION

The subject of the thesis is to evaluate the significant problem of demographic ageing, which is nowadays a current problem in most developed countries. This paper is about possible negative impacts on ensuring security in the context of broader socio-economic aspects. Demographic ageing is first analyzed in the various countries of the European Union. Furthermore, the analysis focuses on the Czech Republic, at the regional level. Attention is paid to the basic indicators describing the ageing population.

KEYWORDS

Demographic ageing, security, demographic analysis, structure and dynamics of the population, Czech Republic, European Union.

OBSAH

ÚVOD	10
1 DEMOGRAFICKÁ STRUKTURA A DYNAMIKA OBYVATELSTVA	12
1.1 DEMOGRAFICKÁ STRUKTURA	12
1.1.1 <i>Sundbärgovy typy věkové struktury</i>	13
1.2 DYNAMIKA OBYVATELSTVA	14
1.2.1 <i>Úmrtnost</i>	14
1.2.2 <i>Porodnost</i>	15
1.2.3 <i>Potratovost</i>	16
1.2.4 <i>Sňatečnost</i>	17
2 PROCES DEMOGRAFICKÉHO STÁRNUTÍ.....	19
2.1 STÁRNUTÍ OBYVATELSTVA	19
2.1.1 <i>Index stáří</i>	20
2.1.2 <i>Demografické mládnutí</i>	20
2.2 PŘÍČINY DEMOGRAFICKÉHO STÁRNUTÍ	20
2.2.1 <i>Demografická revoluce</i>	21
3 BEZPEČNOSTNÍ DOPADY DEMOGRAFICKÉHO STÁRNUTÍ.....	24
3.1 NEGATIVNÍ DOPADY	24
3.2 BEZPEČNOSTNÍ SYSTÉM A DEMOGRAFICKÉ STÁRNUTÍ.....	25
3.3 BEZPEČNOSTNÍ STRATEGIE ČR 2015	27
3.4 ZMÍRNĚNÍ NEGATIVNÍCH DŮSLEDKŮ	27
4 ANALÝZA DEMOGRAFICKÉ SITUACE ZEMÍ EVROPSKÉ UNIE	29
5 DEMOGRAFICKÁ ANALÝZA V REGIONECH ČESKÉ REPUBLIKY	35
6 SROVNÁNÍ DEMOGRAFICKÉ ANALÝZY ČESKÉ REPUBLIKY A SLOVINSKA	38
6.1 ZÁKLADNÍ INFORMACE O SLOVINSKU	38
6.1.1 <i>Slovinsko a Evropská unie</i>	38
6.2 POROVNÁNÍ NA ÚROVNI KRAJŮ	39
ZÁVĚR.....	42
POUŽITÁ LITERATURA	45

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1 Celkový počet obyvatel v zemích EU	29
Tabulka 2 Rozdělení počtu obyvatel ve státech EU k 1. 1. 2015	31
Tabulka 3 Průměrný věk obyvatel v zemích EU	32
Tabulka 4 Naděje dožití obyvatel podle pohlaví v zemích EU	33
Tabulka 5 Úhrnná plodnost obyvatel v zemích EU	34
Tabulka 6 Vývoj středního stavu obyvatelstva v krajích ČR	35
Tabulka 7 Vývoj průměrného věku obyvatel v krajích ČR	36
Tabulka 8 Rozdělení obyvatelstva podle generací v krajích ČR	36
Tabulka 9 Vývoj počtu živě narozených na 1000 obyvatel v krajích ČR	37
Tabulka 10 Vývoj středního stavu obyvatelstva v krajích Slovinska	39
Tabulka 11 Vývoj průměrného věku obyvatel v krajích Slovinska	40
Tabulka 12 Rozdělení obyvatelstva podle generací v krajích Slovinska k 1. 1. 2015	41
Tabulka 13 Vývoj počtu živě narozených na 1000 obyvatel v krajích Slovinska	41

SEZNAM ILUSTRACÍ

Obrázek 1 Sundbärgovy typy věkové struktury	13
Obrázek 2 Graf zaznamenávající průměrný věk zaměstnanců ozbrojených sil a bezpečnostních sborů ČR	26

SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
EU	Evropská unie
Sb.	Sbírka zákonů
SURS	Statistični urad Republike Slovenije (Slovinský statistický úřad)

ÚVOD

Demografické stárnutí je v dnešní době velmi aktuální téma, protože patří k významným problémům současného světa. Za nejvíce stárnoucí kontinent bývá označována Evropa. V bakalářské práci bude pojednáno o možných negativních dopadech demografického stárnutí na zajišťování bezpečnosti. Bude provedena demografická analýza zemí Evropské unie s akcentem zejména na situaci v České republice.

Práce je rozčleněna do šesti kapitol. První kapitola zahrnuje demografickou strukturu a dynamiku obyvatelstva. Demografická struktura zahrnuje členění do věkových skupin a typy věkové struktury. V dynamice obyvatelstva jsou charakterizovány základní demografické procesy – úmrtnost, porodnost, rozvodovost a sňatečnost. Jsou zde také vyjádřeny jejich základní ukazatele.

V druhé kapitole je popsán proces demografického stárnutí. Tato část vysvětluje co je to demografické stárnutí a důvody, proč k němu dochází jak v současné době, tak i v předchozích letech. Jednou z příčin demografického stárnutí je demografický přechod, který je popsán ve čtyřech fázích.

Třetí kapitola se věnuje především bezpečnostním dopadům demografického stárnutí, ale jsou v ní zmiňovány i další socioekonomické problémy, které stárnutí obyvatelstva vyvolává. Důraz je kladen i na způsoby, jak tyto dopady zmírnit.

Čtvrtá kapitola je již konkrétnější, protože analyzuje země Evropské unie. Tato analýza zahrnuje základní ukazatele celkového počtu obyvatel, který dále specifikuje na věkové generace, průměrný věk mužů a žen, naději dožití a úhrnnou plodnost. Analýza srovnává jednotlivé státy v období dvaceti let s důrazem na Českou republiku.

Následující pátá kapitola pokračuje v analýze tentokrát na úrovni krajů v České republice. Hodnotí údaje na základě dostupných dat v období dvaceti let. Zabývá se vývojem i současným stavem demografické situace.

Poslední kapitola stručně porovnává demografickou situaci České republiky a Slovinska, nejprve na úrovni celých zemí, poté i v regionálním členění.

Cílem práce je zhodnocení demografické situace v zemích Evropské unie s akcentem na Českou republiku a porovnání krajů.

V rámci bakalářské práce jsou stanoveny výzkumné otázky, jež tato práce zodpovídá. Jako první stanovuje otázku postavení České republiky v Evropské unii. Další je otázka, zda může problematika demografického stárnutí zasáhnout i bezpečnostní složky státu.

1 DEMOGRAFICKÁ STRUKTURA A DYNAMIKA OBYVATELSTVA

Předmětem studia demografické analýzy jsou demografické události, které jsou vnímány jako hromadné jevy s hlavním cílem definovat jejich charakteristické znaky a následně zaznamenávat jejich proměnlivost v závislosti na časové řadě nebo území. Je třeba si ale uvědomit, že nejdůležitější veličinou je čas. Tato proměnná je důležitá a přímo nezbytná pro zaznamenávání do souboru událostí, které mají totožnou dobu trvání a vzniku. Vždy tedy musí být každá demografická událost ohraničena přesným časovým obdobím (Kalibová, 2009).

Demografická analýza zahrnuje jednotlivé složky demografické reprodukce a ty následně podrobuje dalšímu rozboru. Demografická reprodukce je definována jako přirozená obnova populace s vyloučením migrace. Je to tedy přirozená změna obyvatelstva v uzavřené společnosti, kde je kladen důraz pouze na porodnost a úmrtnost (Kalibová, 2009).

1.1 Demografická struktura

Podle Roubíčka (1997) odpovídá demografická struktura obyvatelstva výsledku dlouhodobých demografických procesů, které probíhaly v této populaci v uplynulých desetiletích. Také je tím nastíněna budoucí demografická struktura v populaci. Základní demografické procesy jsou závislé na struktuře obyvatelstva podle pohlaví a věku.

Roubíček dále rozdělil věkové skupiny na 2 druhy. Jako první uvádí věkové skupiny podle biologických kritérií, a sice:

- Předreprodukční věk generace dětí (0-14 let),
- Reprodukční věk generace rodičů (15-49 let),
- Poreprodukční věk generace prarodičů (50 let a více).

Dále vymezuje věkové skupiny podle ekonomických kritérií v mezinárodní škále:

- Předproduktivní věk (0-14 let),
- Produktivní věk (15-64 let),
- Poproduktivní věk (65 let a více).

Demografická struktura je chápána v širším kontextu jako skladba obyvatelstva podle kompletních charakteristik. Lze vnímat širší a užší pojetí této struktury. V demografii je běžnější pojetí užší, tedy složení obyvatelstva podle věku a pohlaví. Při postoupení k bližšímu

určení, znamená význam slova demografická struktura podíl proporcionality mužů a žen proti věkovým skupinám určených v dané společnosti. Oba znaky se v tomto případě musí navzájem pojit. Tuto skutečnost lze zobrazit pomocí věkové pyramidy, která znázorňuje Sundbärgovy typy věkové struktury (Kalibová, 2009).

1.1.1 Sundbärgovy typy věkové struktury

Podle A. G. Sundbärga (1900), švédského demografa, se dělí věková struktura do 3 základní částí na základě analýz různých populací.

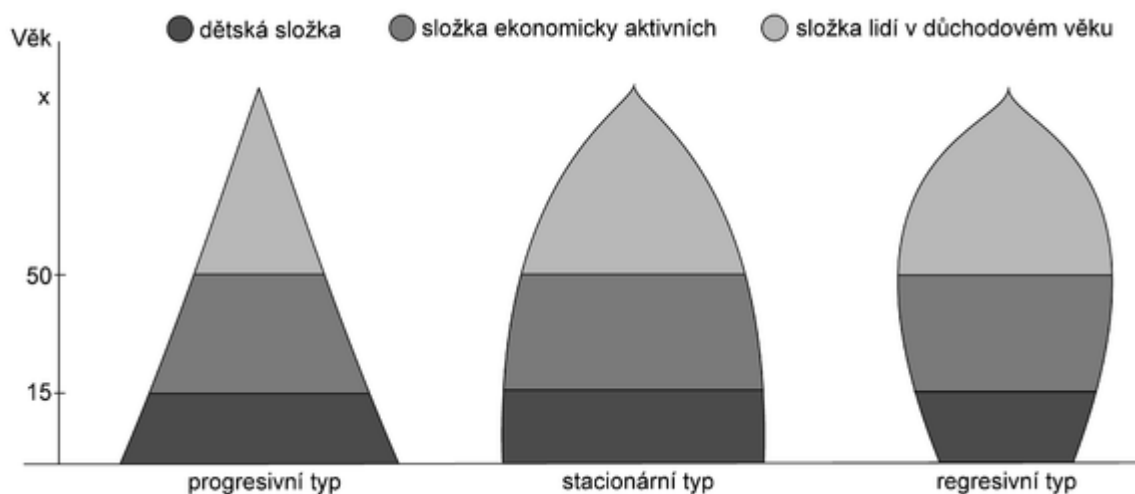
Části jsou děleny dle věku na (Klufová, Poláková, 2010):

- Dětská složka (0-14 let),
- Reprodukční složka (15-49 let),
- Poreprodukční složka (50 let a více).

Sundbärg dále popisuje zákonitost, při které zastupuje reprodukční složku v populaci vždy polovina obyvatelstva. A dále podle podílu zbývajících složek určujeme 3 základní populační typy věkových struktur. Patří sem progresivní, stacionární a regresivní populace, přičemž jsou mezi nimi dané vazby.

V progresivní populaci dominuje předreprodukční složka nad poreprodukční. U stacionární populace jsou tyto dvě složky téměř totožné. V regresivní populaci naopak převažuje poreprodukční složka nad reprodukční (Bašovský, Mládek, 1989).

Tyto zákonitosti jsou zaznamenány v následujícím obrázku č. 1.

Obrázek 1 Sundbärgovy typy věkové struktury

Zdroj: Klufová, Poláková (2010: 61).

1.2 Dynamika obyvatelstva

Dynamikou obyvatelstva se rozumí, že počet obyvatel není stálý, ale neustále se mění v důsledku různých změn. To, jak se počty mění, lze rozdělit na typy pohybů, a sice na přirozený pohyb, mechanický pohyb a socioekonomický pohyb. V demografii se však zabýváme pohybem přirozeným, který je výsledkem přirozeného rození a umírání obyvatelstva. Tyto složky tvoří společně základní složku demografické reprodukce. Se složkami potratovosti a sňatečnosti nazýváme tento celek jako základní demografické procesy (Seidenglanz, 2008).

1.2.1 Úmrtnost

Úmrtnost (mortalita) je jedním z hlavních a tedy klíčových demografických procesů. Pokud ji doplníme o nemocnost, ukazuje celkový zdravotní stav společnosti. Tato skutečnost je ovlivněna řadou faktorů, které můžeme členit na 3 hlavní skupiny (Klufová, Poláková, 2010):

- Genetické faktory,
- Ekologické faktory,
- Socioekonomické faktory.

Jako genetické faktory jsou označovány vrozené vady a zděděné předpoklady, které jsou dány výbavou organismu. Jako příklad můžeme uvést, že ženy se dožívají vyššího věku než muži a mají nižší úmrtnost. Proto je nezbytné zkoumat úmrtnost vždy pro každé pohlaví zvlášť.

Ekologickými faktory lze rozumět vše, co člověka obklopuje. Největší vliv má prostředí, ve kterém žijeme, ale i klimatické podmínky nebo extrémní jevy, které nepředpokládáme.

Socioekonomické faktory jsou individuální. Každý člověk k nim přistupuje jinak nebo na něj vlivy prostředí působí odlišně. Zahrnují například: životní styl, vzdělání, péči o zdraví, fyzická aktivita, ale i sociální a ekonomickou úroveň nebo kvalitu a dostupnost lékařské péče.

Mládek a kol. (2006) vysvětluje úmrtnost jako proces umírání dané společnosti, který je sledovaný a zaznamenávaný jako hromadný demografický jev. Dále definuje specifickou míru úmrtnosti jako počet zemřelých v určitém věku ku střednímu stavu obyvatel obvykle za 1 rok. Tato míra udává velké množství informací o celkovém zdravotním stavu. V případě, že tento stav známe, můžeme pracovat na jejím zlepšení a tím tak dosáhnout snížení úmrtnosti.

Hrubá míra úmrtnosti

Hrubá míra úmrtnosti je jedním ze základních ukazatelů a vyjadřuje úroveň úmrtnosti. Definovat ji můžeme následujícím vztahem:

$$m_1 = \frac{M_t}{S_t} \times 1000 \text{ ‰},$$

Zdroj: Klufová, Poláková (2010: 77).

kde M_t je celkový počet zemřelých za rok t a S_t je střední stav obyvatel v daném kalendářním roce.

Naděje dožití

Dalším ukazatelem je naděje dožití, která určuje, kolik let má před sebou člověk v daném věku, pokud se předpokládají stejné úmrtnostní poměry ve zbytku jeho života. Naději dožití lze spočítat ve všech letech, nejčastěji je však uváděna při narození. Vzhledem k rozdílům v úmrtnosti mužů a žen se tento ukazatel udává pro každé pohlaví zvlášť (ČSÚ, 2014).

1.2.2 Porodnost

Porodnost (natalita) spolu s úmrtností je nejdůležitější složkou demografické reprodukce. Tento hromadný jev je vnímán jako obecný pojem, který vyjadřuje významnost rození nových jedinců pro lidskou reprodukci a změny v populaci (Klufová, Poláková, 2010).

Podle Rabušice (2001) je porodnost počet dětí, které se narodí v populaci za určitou časovou jednotku, nejčastěji za jeden rok. Z demografického hlediska je rozdíl v porodnosti od individuální plodivosti neboli fekundy. Plodivost je vyjádřením schopnosti páru porodit děti. Výsledným efektem je plodnost neboli fertilita. Udává se počtem narozených dětí v průmětu času. Úroveň porodnosti tedy přímo závisí na plodivosti.

Klufová a Poláková (2010) dávají vývoj plodnosti do souvislosti s tzv. modernizací. Můžeme tedy pozorovat 3 oblasti změn:

- Kulturní,
- Technické,
- Strukturální.

Do kulturních změn se řadí postoj k manželství z hlediska náboženství nebo osobních preferencí. Také sem patří odlišné názory na rozvody a preference na hodnotě rodiny popřípadě dítěte.

Technické změny představují vše, co může zabránit vývoji nebo přímo vzniku dítěte, tedy možnost antikoncepce a interrupce.

Strukturální změny jsou organizační změny ve společnosti. Člověk dnešní doby má větší možnost vlastní seberealizace, může se vzdělávat nebo cestovat.

Hrubá míra porodnosti

Základním ukazatelem porodnosti je hrubá míra celkové porodnosti:

$$n_t = hmp_1 = \frac{N_t}{S_t} \times 1000\text{‰},$$

Zdroj: Klufová, Poláková (2010: 149).

Kde N_t je počet narozených dětí v daném časovém intervalu t .

Úhrnná plodnost

Další ze základních ukazatelů porodnosti je ukazatel úhrnné plodnosti. Tento ukazatel udává průměrný počet živě narozených dětí na jednu ženu v reprodukčním období, které činí 15 až 49 let. K udržení počátečního stavu populace je třeba dosáhnout hodnoty 2,1 dítěte na jednu ženu. Pokud je tato hodnota naplněna, plodnost zajišťuje prostou reprodukci obyvatelstva bez významnějšího přirozeného přírůstku nebo úbytku. Když naopak klesá, početní stav populace nabývá tendenci k dlouhodobému snižování (ČSÚ, 2015).

1.2.3 Potratovost

Potratovost je jedním z demografických procesů, který souvisí jak s úmrtností, tak i s porodností. Podle Kalibové (2009) se jedná o speciální a ojedinělý typ úmrtnosti. Přesně tedy vymezuje úsek úmrtnosti plodu v době od prvotního vývoje do stádia, kdy plod lze nazývat lidskou bytostí, tedy dítětem. V případě souvislosti s porodností lze hovořit o mrtvorozenosti, tedy o počtu dětí, které se narodí už mrtvé. Pokud analyzujeme proces potratovosti, je sledována nejčastěji veličina výskytu potratů ve vztahu k celé populaci, ať už k ženám v reprodukčním věku, nebo k živě narozeným dětem.

„Nejjednodušším ukazatelem potratovosti podle Kalibové (2009: 102) je hrubá míra potratovosti definovaná jako počet potratů na 1 000 obyvatel středního stavu. Počítá se též podíl potratů na 100 ukončených těhotenství (v praxi se ale počet těhotných nahrazuje počtem narozených a počítá se index potratovosti podle věku). Zjišťuje se také vztah úrovně

potratovosti a délky těhotenství (u samovolných potratů). Proces potratovosti se jako tzv. prenatalní úmrtnost sleduje pomocí úmrtnostních tabulek“.

Velice důležitá je připomínka Klufové (2010), která uvádí, že žádná mezinárodní definice potratu neexistuje. Také je třeba si uvědomit, že existenci všech druhů potratů je třeba hlásit dle legislativních norem (vyhláška MZ ČSR č. 11/1988 Sb., o povinném hlášení ukončení těhotenství, úmrtí dítěte a úmrtí matky; zákon ČNR č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství a vyhláška MZ ČSR č. 75/1986 Sb., kterou se provádí zákon ČNR č. 66/1986 Sb., o umělém přerušení těhotenství).

1.2.4 Sňatečnost

Sňatečnost neboli proces uzavírání sňatků je podle Kalibové (2009) hromadně sledovaný demografický jev, který může, ale nemusí vzniknout u všech jedinců, na rozdíl od porodnosti a úmrtnosti. Intenzita uzavírání manželství je ovlivněna mnoha faktory, nejdůležitější je hospodářská a politická situace v zemi. Sňatek může být uzavřen pouze na základě zákonem daných podmínek.

Koschin (2000) definuje tyto podmínky takto:

- Plnoletost,
- Pokrevnost,
- Pohlaví,
- Rodinný Stav.

Plnoletostí znamená, že občané, kteří chtějí sňatek provést, musí být starší 18 let. Soud však může tuto podmínku změnit ve speciálním případě, který může nastat za předpokladu, že o to občan požádá. Aby byla splněna podmínka pokrevnosti, nesmí být sňatek proveden mezi osobami v přímé pokrevní linii. Pohlaví osob musí být odlišné. Pokud mají osoby pohlaví stejné, mají možnost uzavřít registrované partnerství, které ale není rovnocenné s manželstvím. Poslední, ne však méně důležitou podmínkou, je rodinný stav. Ten musí být buď svobodný, rozvedený nebo ovdovělý.

Kalibová (2009: 122) dále uvádí, že *„intenzita sňatečnosti se vyjadřuje hrubou mírou sňatečnosti, která udává počet sňatků na 1 000 obyvatel středního stavu v ročním vymezení. Hodnoty hrubé míry sňatečnosti reagují na změny populačního klimatu a jejich vývoj se odráží v následném vývoji porodnosti. Tento ukazatel je však ovlivněn věkovou strukturou srovnávaných populací a nehodí se proto pro mezinárodní srovnání. Intenzita sňatečnosti je*

ovlivňována sňatky vyšších pořadí (druhými a dalšími sňatky), tj. sňatky rozvedených, event. ovdovělých osob“.

2 PROCES DEMOGRAFICKÉHO STÁRNUTÍ

K významným problémům vyspělých států současného světa patří demografické stárnutí. V současné době se mu věnuje z demografických procesů největší pozornost. Země jsou tímto procesem více či méně zasaženy zhruba od poloviny 20. století. Navíc dle dlouhodobých prognóz, které zpracovávají budoucí vývoj celkového počtu, pohlavní a věkové struktury, bude podíl starších lidí převažovat a stále narůstat (Demografie, 2015).

2.1 Stárnutí obyvatelstva

Pro demografické stárnutí obyvatelstva můžeme nalézt hned několik charakteristik. Většinou se tyto názory v zásadě neliší. Gavrilov a Heuveline (2003) popisují proces stárnutí obyvatel jako souhrnný jev pro postup ve věkové struktuře obyvatelstva směrem od nejmladších ke starým. Naopak ve správě Organizace spojených národů World Population Aging 1950 – 2050 (United Nations, 2002) je uvedeno a vysvětleno stárnutí populace jako proces, v jehož důsledku tvoří starší obyvatelé větší část z celkové populace. Kalibová, Pavlík, Vodáková (2009) také charakterizují tento proces jako nárůst podílu starších obyvatel.

Podle Kalibové (2002) dochází ke stárnutí společnosti díky změnám v charakteru demografické reprodukce, tedy mění se poměr dětské a seniorské složky v populaci. Dále se zabývá dvojitým způsobem stárnutí obyvatelstva. Tedy uvádí, že lze charakterizovat dva typy demografického stárnutí. Jako první je stárnutí ze spodu věkové pyramidy. Dochází k němu v důsledku snižování úrovně plodnosti, tedy zpomalením růstu dětské složky ve společnosti. Druhým typem je stárnutí na vrcholu věkové pyramidy, které je způsobeno zlepšováním úmrtnostních poměrů. Tyto typy stárnutí mohou probíhat současně nebo s malým časovým odstupem.

Koschin (2005) zastává stejného tvrzení a doplňuje, že se snižováním úmrtnosti se zvyšuje váha prarodičovské generace. Označuje tento jev jako absolutní stárnutí. Naopak při relativním stárnutí se snižuje porodnost a s ní i poměr dětské generace.

Rabušic (1995) charakterizuje demografické stárnutí jako dlouhodobý proces, při němž se postupně mění věková struktura obyvatel v populaci. Převahu ve společnosti mají osoby starší 65 let a jejich podíl se neustále zvyšuje současně s poklesem osob mladších 15 let. Dále upozorňuje na to, že není stanoveno stáří populace, to znamená, že společnost nemá určitý věk, na rozdíl od jejich příslušníků. U populace můžeme měřit věkovou strukturu, z které lze její věk vypočítat. Na základě toho se společnost označuje jako mladá nebo stárnoucí.

Důležité je také dbát na odlišení mezi stárnutím populace a stárnutím jedince. Stárnoucí populace může na rozdíl od jedince omládnout.

2.1.1 Index stáří

Demografické stárnutí se měří indexem stáří. Tento index je jednoduchý ukazatel, který vyjadřuje poměr mezi postreprodukční a dětskou složkou obyvatelstva. Hovoříme tedy vlastně o třech skupinách, které tvoří mimo krajní dětské a seniorské i složka prostřední, která se nazývá podle vymezení věkových skupin buď reprodukční, nebo produktivní. Tady lze podotknout, že zvolení právě této skupiny, je klíčové (Vítková, 2009).

Dětská složka je v tomto případě nesporná a je vymezena věkem 0 – 14 let. Naopak složka postreprodukční je problémová, protože stáří je definováno více způsoby. Z pohledu biologických generací je hranicí 50 let, naopak v souladu s mezinárodními zvyklostmi se přechází k hranici 60 nebo 65 let a to bez rozdílu pohlaví (Langhamrová, 2007).

2.1.2 Demografické mládnutí

(Kalibová, Pavlík, Vodáková, 2009) upozorňují na to, že opačným procesem k demografickému stárnutí je demografické mládnutí. Je způsobeno především díky zvýšení úrovně porodnosti, jehož důsledkem je zvýšení nároků na péči o matku a dítě, vzdělávací a výchovné instituce nebo začleňování mladých lidí do pracovního procesu. Demografické mládnutí je většinou jen lokálním problémem, to ale neznamená, že se mu nevěnuje dostatečná pozornost.

2.2 Příčiny demografického stárnutí

Proces demografického stárnutí je ovlivněn řadou faktorů. Z těch nejzávadnějších je to především prudký pokles porodnosti, zlepšování úmrtnostních poměrů a s tím dále související prodlužování naděje dožití. V současnosti je v centru pozornosti i migrace, která se stává vážným problémem z hlediska jejího zvýšení a rozmachu nelegálních pobytů osob z různých částí světa (Čína, Vietnam, státy bývalého SSSR, Afganistan apod.) Migrační politika je velmi složitá, důležité je stanovit si jasnou představu o střetu kultur i praktická opatření, tak aby nevedla ke konfliktům a neoslabovalo potenciál země. V takovém případě by mohla mít opačný, tedy pozitivní efekt pro opatření proti demografickému stárnutí (Linda, Preston, 1994).

Současné stárnutí populace není známkou chyby, které se společnost dopustila. Je to známkou vývoje kupředu. V dnešní době má člověk tolik příležitostí, lze věnovat sobě sama

více volného času, lepší vzdělání a kvalitní lékařskou péči. Proto je dnešní život kvalitní a zdravý, tím pádem se i musí prodloužit.

Příčiny stárnutí populace v dnešní době jsou nejvíce ovlivněny dvěma fakty. Podle Weila (1997) je prvním z nich neustálé zvyšování střední délky života, která se rapidně zvýšila a budoucí vývoj očekává zvyšování i nadále. V 18. století byla průměrná délka života člověka okolo 30 let, člověk dnešní doby se oproti tomu dožívá okolo 67 let. Do poloviny 20. století bylo toto zvýšení způsobeno především dětskou úmrtností, která v tuto dobu výrazně poklesla. Na konci středověku byla dětská úmrtnost téměř 50 %, dnešní dětská úmrtnost se pohybuje pod 1 %. Od druhé poloviny 20. století se životy lidí prodlužovaly díky odlišné úrovni životního stylu a vyšší lékařské péči.

Za zmínku stojí i to, že doba dožití se liší podle pohlaví. V minulosti se zpravidla muži dožívali o čtyři až pět let vyššího věku než ženy. Docházelo k tomu z důvodu vysoké úmrtnosti žen v těhotenství, při porodech a v šestinedělí. Navíc se ženám nedostávalo odborné lékařské péče. V současné době je situace opačná. Při porovnání demografických údajů z Československa a následně České republiky vyplývá, že k prodlužování věku žen dochází postupně. Průměrná délka dožití činila v roce 1950 65,5 let u žen a 60,9 let u mužů. V roce 2008 již průměr u žen dosáhl 80,1 let, kdežto u mužů jen 74 let (Gruss, 2009).

Další příčina je zmiňována Bongaartsem (2004) a je jí klesání porodnosti. Ke klesání porodnosti dochází především díky vývoji společnosti jako takové. Inteligentnější lidé v dnešní vyspělé zemi mají méně potomků než lidé s nižším vzděláním. Vliv na to určitě má i bohatství jednotlivců. Počtem dětí se snižuje podíl pracovně aktivních a zároveň se zvyšuje počet důchodců. Také míra plodnosti poklesla pod míru prosté reprodukce. Při zanedbání migračních toků je uváděna jako dvě děti na jednu ženu. V Evropě poklesla plodnost už pod 1,4 dítěte na ženu, v České republice je uváděno 1,2. V současné době jsou odhadovány budoucí prognózy, zda takovýto vývoj bude pokračovat nebo nikoliv.

Zmíněno musí být, že proces demografického stárnutí je mimo jiné, také důsledkem demografické revoluce, která je často nazývána také jako demografický přechod. Tento jev patří ke stěžejním teoriím demografie.

2.2.1 Demografická revoluce

Demografická revoluce neboli demografická tranzice či demografický přechod je označována za zásadní proces změny lidské reprodukce v celé historii vedoucí k poklesu od vysokých hodnot úmrtnosti a porodnosti k těm nízkým. Tento jev byl popsán a analyzován

řadou autorů. Evropské populace byly nezávisle popsány především Adolphem Landryem, Warrenem Thompsonem a Frankem Notesteinem, kteří jsou zároveň označováni za stěžejní autory této hypotézy.

Fáze demografické revoluce

Demografická revoluce se nejčastěji dělí na 4 hlavní části.

První fáze se vyznačuje především vysokými hodnotami úmrtnosti a porodnosti, a je tedy typickou pro civilizace bez kvalitní léčby a výživy. Tato fáze se vyznačuje nízkým průměrným věkem, nízkou nadějí na dožití a vysokou kojeneckou úmrtností. Velký vliv na vysokou úmrtnost měly demografické krize, které zvyšovaly úmrtnost především díky velkým epidemiím, které lidstvo zasáhly. Dále je to také důsledek válek a nefunkčního zásobování. Na druhé straně se hodnota porodnosti nacházela na vysoké úrovni. Celkový přirozený přírůstek je tedy malý. Populace se v této fázi nacházela velice dlouhou dobu, kterou lze označit až za většinu existence. V letech 1780 až 1785 opustil tuto fázi první stát, a sice Francie (Livi Bacci, 2003).

Druhá fáze začíná ve Francii postupným poklesem úmrtnosti. Přesný důvod vstoupení společnosti do jiného schématu demografické reprodukce není zcela jasný. Za nejdůležitější příčinu bývá označován vliv proměnné jako omezení vlivu nebo virulence nejvíce nakažlivých chorob, ne však jejich úplná eliminace. Dále se hovoří o zlepšení kvality stravy a hygienických návyků nebo omezení vlivu politických krizí. Jev urbanizace zde má 2 role, úmrtnost spíše zvyšuje díky nefungující infrastruktuře. České země se v této části nacházely zhruba v letech 1820 až 1900, kdy prudce narůstal počet obyvatel (Livi Bacci, 2003).

Třetí fáze má počátek opět ve Francii na začátku 19. století. V českých zemích se vymezuje v letech 1900 až 1930, v ostatních částech Evropy pak okolo 1870 až 1920. V důsledku poklesu úmrtnosti se porodnost snižuje až na hodnoty 10 až 15 %. Úmrtnost se přitom pohybuje na podobné hranici. Přirozený přírůstek je v podstatě nulový. Hlavní příčinou je samozřejmě modernizace, ale také emancipace neboli zrovnoprávnění žen, díky které se matky můžou rozhodnout, kolik dětí budou vychovávat. Menší roli hraje i nutnost ženské práce a menší ekonomická výhodnost dětské práce. Průměrná délka lidského života se prodlužuje na hranici 50 let (Kalibová, 2001).

Čtvrtá fáze je nejtypičtější pro vyspělé státy. Klasifikována je podle stagnace růstu populace, podobně jako v první fázi. Porodnost je nízká, ale i úmrtnost je malá. Lidský život se prodlužuje a dochází až k dnešním hodnotám průměrného věku. Důsledkem této fáze je

zvyšující se počet důchodců oproti počtu pracujících a dětí. Sociální a zdravotnický systém je tedy plně vyčerpáván (Kalibová, 2001).

Demografická revoluce probíhala v zemích v jiných časových úrovních a s jinou intenzitou. Francie stála na počátku celého procesu, ale nárůst obyvatelstva nebyl tak prudký ve srovnání s Německem nebo Anglií. Tady probíhala revoluce prudce a ve velkém časovém rozmezí. Státy, které revolucí procházely až ve druhé polovině 20. Století, ale zažily rozvoj nejprudší. Nárůst obyvatel byl mnohem rychlejší a časové rozmezí tohoto procesu krátké. Obyvatelé těchto méně vyspělých států byli mladší, a tím se stali ekonomicky i reprodukčně potenciálními.

3 BEZPEČNOSTNÍ DOPADY DEMOGRAFICKÉHO STÁRNUTÍ

Rabušic (1995) uvádí, že demografické stárnutí je civilizačním problémem, jehož hlavní nevýhodou je prohlubující se populační deficit, což může znamenat bezpečnostní hrozbu. Můžeme tedy definovat hned řadu velmi vážných sociálních i ekonomických dopadů. Navíc se tento problém dotýká všech sfér tohoto vývoje.

3.1 Negativní dopady

Podle Vaan De Kaa (1987) je demografický přechod, kterým je demografické stárnutí způsobeno, ve většině vyspělých zemí ukončen již desítky let. Nyní však můžeme pozorovat další změny ve společnosti, které jsou označovány jako druhý demografický přechod.

Tyto procesy lze sledovat v České republice od 90. let 20. století. Hlavními příčinami jsou odkládání mateřství do vyššího věku, postupný nárůst různorodosti v životních drahách a formách soužití, zvyšování počtu nemanželských dětí a pokles úrovně plodnosti pod hranici prosté reprodukce (Kalibová, 2009).

Podle Vohralíkové A Rabušice (2004) jsou nejzávažnějšími důsledky změny věkové struktury náklady na zdravotní a sociální péči.

Zápory vysokého stáří se projevují ve výrazné ztrátě rozumových a praktických schopností. Možnost a schopnost učit se je velmi obtížná, jak u lidí kteří trpí demencí, nebo u zdravých jedinců. V důchodovém věku mají lidé chronické tělesné potíže, dochází k úbytku sil a k dramatickému nárůstu demencí. Mezi sedmdesátiletými se výskyt demence pohybuje kolem 5 %, v populaci osmdesátiletých narůstá hodnota na 10-15 % a u devadesátiletých už tímto onemocněním trpí každý druhý člověk (Gruss, 2009).

Všechny tyto aspekty vedou k jedinému, senioři jsou odkázáni na pomoc ekonomicky aktivních obyvatel v každém ohledu.

V současné době se ale moderní sociální systém snaží namísto klasické představy umístění seniorů do domovů důchodců nebo léčeben pro dlouhodobě nemocné realizovat tyto opatření přímo v místě jeho bydliště. Tímto opatřením se výrazně snižují náklady. Na druhou stranu vzniká stále více organizací, které zajišťují nezištnou pomoc seniorům, ať už finanční nebo pečovatelskou službu.

Dále také autoři Vohralíková a Rabušic (2004) zmiňují nedostatek ekonomicky aktivních obyvatel, kteří by zajistili pracovní sílu na trhu práce, a tím by zabránili zpomalení ekonomického vývoje. Nejobávanějším předmětem těchto hrozeb je nedostatečně velký počet

mladých generací na trhu práce a stárnoucí pracovní síla, která se vyznačuje nižším potenciálem pro ekonomickou obnovu, profesní a zaměstnaneckou mobilitu, tedy stává se celkově méně produktivní. (Rabušic, 1995)

Opomenout nelze také budoucí nemožnost financování důchodového systému. V tomto případě je dokonce možné, že v budoucnu dojde k časování odchodu do důchodu a nezbytnosti zvyšování penzijního věku.

I když prodlužování délky života, které je způsobeno především lepší kvalitou životních podmínek, je vnímáno jako pokrok, demografické stárnutí je označováno za negativní a je třeba jeho vývoj neprodleně řešit. Hlavně proto, že se neustále rozvíjí a budoucí prognózy nejsou příznivé. Dopady na naši společnost budou stále výraznější. A protože se budou promítat jak v sektoru veřejném, tak i soukromém, je zcela nezbytné mít na paměti, že je třeba si i ve vyšším věku udržet nezávislost a nést zodpovědnost v průběhu celého života.

Gruss (2009) uvádí, že na základě společenského pokroku a osobního nasazení člověka je možné stáří lépe utvářet. Jednou z nejdůležitějších věcí je plasticita myšlení, která se projevuje lepším celkovým stavem seniorů, než tomu bylo u stejně starých lidí v předchozích generacích. Křivka duševních schopností tedy nemusí klesat. Inteligence, která obsahuje získané poznatky a zkušenosti, se totiž rozvíjí v každém věku.

3.2 Bezpečnostní systém a demografické stárnutí

„Bezpečnostní systém státu je institucionální nástroj pro tvorbu a realizaci bezpečnostní politiky. Je tvořen příslušnými prvky zákonodárné, výkonné a soudní moci, územní samosprávy, právníckými a fyzickými osobami, které mají odpovědnost za zajištění bezpečnosti státu“ (MVČR, 2015).

Bezpečnostní systém musí bezpodmínečně reagovat na všechny změny a nově vzniklé hrozby v bezpečnostním prostředí.

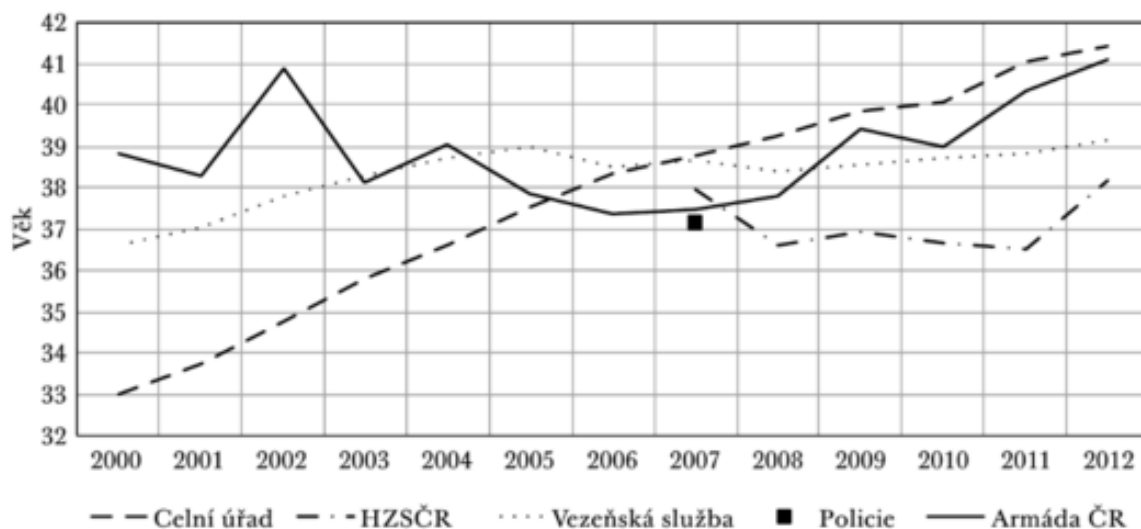
Hlavním problémem, který přímo ohrožuje naši bezpečnost, je to, že díky demografickému stárnutí se snižuje podíl mladých lidí v populaci. Z tohoto důvodu se snižuje i počet těch, kteří jsou k dispozici vojenské službě a bezpečnostním sborům v případě ohrožení. Navíc poptávka po odborně vzdělaném personálu se stále zvyšuje. Můžeme tedy předpokládat, že v budoucnu bude této síly nedostatek, a to hlavně v technickém a elektrotechnickém oboru (Čech, 1998).

Nejvíce potřebná pro složky bezpečnostního systému je skupina lidí ve věku 15 – 30 let, která je nejvíce potenciální pro tyto profesní kvalifikace. Nutno podotknout, že tuto práci nemůže vykonávat každý v tomto věku, jsou potřeba určité předpoklady a především

zdravotní stav jedince. Proto je třeba se orientovat na silné a zdravé jedince. Získat takovéto osoby lze dvěma způsoby, buď uvalením branné povinnosti, nebo tržním způsobem (Pernica, 2007).

S nedostatkem pracovních sil se můžeme setkat i ve školském a vzdělávacím sektoru, státní správě nebo ve zdravotnictví. Všechny tyto nedostatky nás mohou ohrožovat.

Na obrázku č.2 je znázorněn graf průměrného věku zaměstnanců ozbrojených sil a bezpečnostních sborů v České republice.

Obrázek 2 Graf zaznamenávající průměrný věk zaměstnanců ozbrojených sil a bezpečnostních sborů ČR

Zdroj: Balabán, Pernica a kol. (2015: 179).

Z grafu můžeme sledovat průměrný věk zaměstnanců ozbrojených sil a bezpečnostních sborů v časovém období 12 let. U všech složek můžeme zaznamenat výrazné prodlužování věku. Zaměstnanci celního úřadu pracují v nejvyšším průměrném věku, a sice, v průměru 41,4 let.

Vlivem demografického stárnutí, tedy tím, že se rodí méně dětí, se snižuje základna pro výběr zaměstnanců. Je třeba se tedy zaměřit na to, jak ji vhodně doplnit o nové členy. Jako první je třeba se zaměřit na celkový vývoj věkové skupiny 0 - 14 let. Bohužel z budoucích prognóz je patrné, že počty v této skupině budou neustále ubývat. Tuto skutečnost lze kompenzovat větším zaměstnáváním žen v těchto sektorech. Problémem by mohlo být, že ženy mají nižší fyzickou výkonnost, navíc ještě odcházejí na mateřskou dovolenou, všechny tyto skutečnosti mohou způsobit vyšší náklady.

Další možností jak doplnit chybějící generaci je pomocí migrační politiky.

3.3 Bezpečnostní strategie ČR 2015

Všechny tyto negativní dopady demografického stárnutí můžeme považovat za nebezpečné, přímo tedy ohrožují bezpečnost jak jedince, tak celé společnosti.

„Bezpečnostní strategie České republiky (ČR) je základním dokumentem bezpečnostní politiky ČR, na který navazují další strategie a koncepce. Je vládním dokumentem zpracovaným ve spolupráci s Kanceláří prezidenta republiky a Parlamentem ČR s cílem hledat nadstranické přístupy k otázkám bezpečnosti. Na jeho tvorbě se rovněž podílela bezpečnostní komunita ČR zahrnující zástupce státní i nestátní sféry“ (MZV, 2015).

Podle bezpečnostní strategie ČR z roku 2015 definujeme celkem 11 současných hrozeb, ohrožující naši republiku. Tyto hrozby jsou vytvořeny na základě analýzy bezpečnostního prostředí. Všechny tyto hrozby mohou být realizovány na základě negativního dopadu demografického stárnutí, neboť jeho složky jsou úzce spjaté.

K současným hrozbám patří oslabování mechanismu kooperativní bezpečnosti i politických a mezinárodně-právních závazků v oblasti bezpečnosti, nestabilita a regionální konflikty v euroatlantickém prostoru a jeho okolí, terorismus, šíření zbraní hromadného ničení a jejich nosičů, kybernetické útoky, negativní aspekty mezinárodní migrace, extremismus a nárůst interetnického a sociálního napětí, organizovaný zločin, zejména závažná hospodářská a finanční kriminalita, korupce, obchodování s lidmi a drogová kriminalita, ohrožení funkčnosti kritické infrastruktury, přerušení dodávek strategických surovin nebo energie, pohromy přírodního a antropogenního původu a jiné mimořádné události (MZV, 2015).

3.4 Zmírnění negativních důsledků

Demografické stárnutí je v současné době ve vyspělých zemích obecným problémem a je třeba s ním počítat na všech úrovních prognostiky a plánování.

V letech 2008 – 2012 probíhal Národní program přípravy na stárnutí Kvalita života ve stáří. Cílem programu bylo zajistit, aby jednotlivé složky politiky správně reagovaly na demografické a společenské změny a na potřeby a problémy lidí v důchodovém věku (ČSÚ, 2009).

Na něj navazuje program Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období let 2013 až 2017. Program Kvalita života ve stáří popisuje, jak přispět k řešení problémů spjatých s demografickým stárnutím a jak zlepšit kvalitu života seniorů. Je třeba se zaměřit na

prosazování aktivního stárnutí, předání důrazu na zlepšení zdravotnické péče a té předcházející zlepšení zdravotního stavu v průběhu života. Také prostředí, ve kterém se senioři nacházejí, musí být příznivé za současné podpory rodiny a pečovatelů. Zároveň je třeba podporovat participaci na životě společnosti a ochranu lidských práv. Podkladová studie rozšiřuje program z minulých let o celoživotní učení, tedy jak u mladších, tak i starších generací. Dále se věnuje zaměstnávání seniorů ve vazbě na systém důchodového pojištění. Zaměřuje se i na dobrovolnictví a péči o seniory, především v systému péče o seniory s demencí (MPSV, 2014).

Také Evropská unie si je dobře vědoma tohoto problému, který se v budoucnu nejspíše stane jedním z nejzávažnějších, a proto vydala roku 2007 zprávu „Demografická budoucnost Evropy – Učiňme z problému výhodu“.

Tato strategie obsahuje celkem 5 klíčových oblastí této problematiky, kterými jsou demografická obnova, delší a kvalitnější aktivní život, výkonnější Evropa díky inovacím, lepší integrace přistěhovalců a zajištění sociálního zabezpečení a solidarity mezi generacemi. Evropská unie se snaží v členských zemích zajistit takové podmínky, aby docházelo ke snižování důsledků demografického stárnutí, a to především v oblasti porodnosti. Cílem je v obyvatelích vzbudit touhu mít potomky. Zároveň je žádoucí zvýšit míru pracovní aktivity u žen, mladých lidí a seniorů. Řešením by mohlo být i umístění přistěhovalců na trh práce. Především díky zlepšení životních podmínek a vyššímu rozmachu vzdělávání by mohlo být předejito předčasnému odchodu z trhu práce. A pokud k němu už dojde, je žádoucí aby byly náklady sníženy na minimum, tedy aby člověk využíval vlastních finančních zdrojů. Evropská unie kromě vzdělávání investuje také do systému výzkumu a vývoje (European Commission, 2007).

Další zpráva, která upozorňuje na budoucí vývoj, se nazývá „Stárnoucí Evropa? Skutečnost, na kterou je třeba se připravit“. Soustřeďuje se především na budoucí vývoj a s ním spojený nepoměr mezi produktivní a postproduktivní generací (Evropská komise, 2012).

4 ANALÝZA DEMOGRAFICKÉ SITUACE ZEMÍ EVROPSKÉ UNIE

V této části práce se klade důraz na vybrané demografické ukazatele členských států EU a jejich následné porovnání. Jako první bude zaznamenán ukazatel celkového počtu obyvatel v jednotlivých státech. Tato data jsou zaznamenána v následující tabulce č. 1.

Tabulka 1 Celkový počet obyvatel v zemích EU

STÁT/ROK	1990	2000	2010	2015	Změna za období 1990-2015*
Evropská unie (celkem)	475 160 781	486 830 048	503 170 618	508 450 856	33 290 075
Belgie	9 947 782	10 239 085	10 839 905	11 258 434	1 310 652
Bulharsko	8 767 308	8 190 876	7 421 766	7 202 198	-1 565 110
Česká republika	10 362 102	10 278 098	10 462 088	10 538 275	176 173
Dánsko	5 135 409	5 330 020	5 534 738	5 659 715	524 306
Estonsko	1 570 599	1 401 250	1 333 290	1 313 271	-257 328
Finsko	4 974 383	5 171 302	5 351 427	5 471 753	497 370
Francie	:	60 545 022	64 658 856	66 415 161	5 870 139
Chorvatsko	4 772 556	4 497 735	4 302 847	4 225 316	-547 240
Irsko	3 506 970	3 777 565	4 549 428	4 628 949	1 121 979
Itálie	56 694 360	56 923 524	59 190 143	60 795 612	4 101 252
Kypr	572 655	690 497	819 140	847 008	274 353
Litva	3 693 708	3 512 074	3 141 976	2 921 262	-772 446
Lotyšsko	2 668 140	2 381 715	2 120 504	1 986 096	-682 044
Lucembursko	379 300	433 600	502 066	562 958	183 658
Maďarsko	10 374 823	10 221 644	10 014 324	9 855 571	-519 252
Malta	352 430	380 201	414 027	429 344	76 914
Německo	79 112 831	82 163 475	81 802 257	81 197 537	2 084 706
Nizozemí	14 892 574	15 863 950	16 574 989	16 900 726	2 008 152
Polsko	38 038 403	38 263 303	38 022 869	38 005 614	-32 789
Portugalsko	9 995 995	10 249 022	10 573 479	10 374 822	378 827
Rakousko	7 644 818	8 002 186	8 351 643	8 576 261	931 443
Rumunsko	23 211 395	22 455 485	20 294 683	19 870 647	-3 340 748
Řecko	10 120 892	10 775 627	11 119 289	10 858 018	737 126
Slovensko	5 287 663	5 398 657	5 390 410	5 421 349	133 686
Slovinsko	1 996 377	1 987 755	2 046 976	2 062 874	66 497
Spojené Království	57 156 972	58 785 246	62 510 197	64 875 165	7 718 193
Španělsko	38 826 297	40 049 708	46 486 619	46 449 565	7 623 268
Švédsko	8 527 039	8 861 426	9 340 682	9 747 355	1 220 316

*U Francie je analyzováno období 2000-2015

Zdroj: vlastní zpracování, data Eurostat (2016).

Tato tabulka vymezuje počet obyvatel v jednotlivých státech EU od roku 1990 do roku 2015. Vývoj je sledován v desetiletí. Za celé období 25 let prošlo vývojem Spojené Království s největším přírůstkem v počtu obyvatel, a to skoro 8 milionů. Podobného výsledku dosáhlo Španělsko a v posledních letech i Francie. Některé státy mají naopak výsledky záporné. Patří

k nim Polsko, Lotyšsko, Litva, Maďarsko, Estonsko, Bulharsko a Chorvatsko. Nejhůře je na tom Rumunsko, s úbytkem více než 3 milionů obyvatel.

Celkový rozdíl mezi nejlépe a nejhůře hodnocenými státy činí zhruba 11 milionů. V celkovém měřítku se počet obyvatel v Evropské unii zvyšuje, v jednotlivých zemích je však vývoj odlišný. K poklesu počtu obyvatel dochází například v Bulharsku nebo Německu, V roce 2015 mělo největší počet obyvatel Německo s téměř 82 miliony. Další v pořadí je Francie a Spojené Království. Nejmenší počet obyvatel měla Malta. Počet obyvatel se v České republice od roku 2005 neustále zvyšuje, v roce 2015 dosáhla hodnota 10 538 275 obyvatel.

Dalším analyzovaným ukazatelem je rozdělení počtu obyvatel do předproduktivní (0 - 14 let), produktivní (15 – 64 let) a poproduktivní generace (65 let a více) v tabulce č. 2. Tyto údaje jsou vyměřeny k 1. 1. 2015.

Pro lepší interpretaci jsou tato data znázorněna v procentech. Ekonomická aktivita jako podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva k obyvatelstvu celkem činí nejvíce na Slovensku (71 %), nejméně naopak ve Francii a Švédsku (63 %). Česká republika svou hodnotou 67 % je lehce nad průměrem.

Největší podíl obyvatel v poproduktivní třídě je v Itálii a činí 22 %. V ostatních státech jsou výsledky téměř totožné. Jako další je Německo a Řecko a činí 21 %. Na další příčce se s 20 % nachází Bulharsko, Portugalsko, Finsko a Švédsko. Naopak nejmenší podíl je v Irsku, a to 13 %. Jako další v pořadí je Slovensko a Lucembursko s 14 %.

Společnost lze hodnotit nejčastěji jako regresivní, což značí, že lidstvo vymírá. Irsko, Francie, Kypr, Lucembursko a Slovensko mají společnost progresivní. Polsko a Spojené Království mají společnost stacionární.

Tabulka 2 Rozdělení počtu obyvatel ve státech EU k 1. 1. 2015

STÁT/GENERACE	0-14 let		15 - 64 let		65 let a více	
Evropská unie (celkem)	79 369 624		333 099 995		95 981 237	
Belgie	1 915 286	17 %	7 312 026	65 %	2 031 122	18 %
Bulharsko	998 196	14 %	4 763 673	66 %	1 440 329	20 %
Česká republika	1 601 045	15 %	7 056 824	67 %	1 880 406	18 %
Dánsko	962 647	17 %	3 645 939	64 %	1 051 129	19 %
Estonsko	209 596	16 %	857 323	65 %	246 352	19 %
Finsko	896 608	16 %	3 483 757	64 %	1 091 388	20 %
Francie	12 356 171	19 %	41 846 445	63 %	12 212 545	18 %
Chorvatsko	621 050	15 %	2 809 119	66 %	795 147	19 %
Irsko	1 024 787	22 %	3 003 481	65 %	600 681	13 %
Itálie	8 383 122	14 %	39 193 416	64 %	13 219 074	22 %
Kypr	139 206	16 %	584 081	69 %	123 721	15 %
Litva	425 462	15 %	1 948 685	67 %	547 115	19 %
Lotyšsko	297 720	15 %	1 303 300	66 %	385 076	19 %
Lucembursko	93 747	17 %	389 371	69%	79 840	14 %
Maďarsko	1 427 186	14 %	6 664 153	68 %	1 764 232	18 %
Malta	61 449	14 %	288 403	67 %	79 492	19 %
Německo	10 686 723	13 %	53 422 103	66 %	17 088 711	21 %
Nizozemí	2 827 066	17 %	11 065 975	65 %	3 007 685	18 %
Polsko	5 714 790	15 %	26 431 118	70 %	5 859 706	15 %
Portugalsko	1 490 241	14 %	6 779 414	65%	2 105 167	20 %
Rakousko	1 249 666	15 %	5 743 462	67 %	1 583 133	18 %
Rumunsko	3 081 084	16 %	13 414 063	68 %	3 375 500	17 %
Řecko	1 577 918	15 %	7 011 027	65 %	2 269 073	21 %
Slovensko	830 181	15 %	3 834 289	71 %	756 879	14 %
Slovinsko	304 310	15 %	1 389 178	67 %	369 386	18 %
Spojené Království	11 463 255	18 %	41 898 460	65 %	11 513 450	18 %
Španělsko	7 049 079	15 %	30 808 472	66 %	8 592 014	18 %
Švédsko	1 682 033	17 %	6 152 438	63 %	1 912 884	20 %

Zdroj: vlastní zpracování, data Eurostat (2016).

V další tabulce č. 3 je zaznamenán vývoj průměrného věku v jednotlivých státech. Lze sledovat, že vývoj jde kupředu, tedy se neustále zvyšuje. Za období 1990 – 2014 se průměrný věk zvýšil nejvíce v Litvě, a to o přesně 10 let. Další v pořadí je Portugalsko s více než 9 lety a Španělsko s více než 8 lety. Nejmenší změnou za období prošlo Švédsko, a to pouze o 2,5 roku. Podobného výsledku dosáhlo Lucembursko.

Podle posledních údajů v roce 2014 je nejstarším státem Německo s průměrným věkem 45,6 let a nejmladším státem Irsko s 36 roky. Česká republika se s počtem 40,8 let řadí ke státům mladším.

Tabulka 3 Průměrný věk obyvatel v zemích EU

STÁT/ROK	1990	2000	2010	2014	Změna za období 1990 – 2014*
Evropská unie (celkem)	:	:	41,0	42,2	:
Belgie	36,2	38,7	40,9	41,2	5
Bulharsko	36,5	39,1	42,2	43,2	6,7
Česká republika	35,1	37,3	39,6	40,8	5,7
Dánsko	37,0	38,2	40,5	41,3	4,3
Estonsko	34,2	37,9	40,1	41,3	7,1
Finsko	36,3	39,2	42,0	42,4	6,1
Francie	:	37,3	39,8	40,8	3,5
Chorvatsko	:	:	41,9	42,6	:
Irsko	29,1	32,4	34,0	36,0	6,9
Itálie	36,9	40,1	43,3	44,7	7,8
Kypr	30,5	33,3	35,6	36,8	6,3
Litva	32,4	35,8	40,3	42,4	10
Lotyšsko	34,6	37,9	40,8	42,4	7,8
Lucembursko	36,3	37,3	38,9	39,2	2,9
Maďarsko	36,1	38,5	39,8	41,3	5,2
Malta	32,8	36,3	39,7	40,7	7,9
Německo	38,1	39,8	44,2	45,6	7,5
Nizozemí	34,4	37,3	40,6	42,0	7,6
Polsko	32,2	35,1	37,9	39,2	7
Portugalsko	33,9	37,5	41,2	43,1	9,2
Rakousko	35,6	37,9	41,6	42,9	7,3
Rumunsko	32,6	34,4	40,1	40,8	8,2
Řecko	36,0	38,5	41,1	43,0	7
Slovensko	31,2	33,9	37,0	38,6	7,4
Slovinsko	34,0	37,8	41,4	42,5	8,5
Spojené Království	35,8	37,5	39,4	39,9	4,1
Španělsko	33,4	37,4	39,9	41,8	8,4
Švédsko	38,4	39,3	40,7	40,9	2,5

*U Francie je analyzováno období 2000-2015

*Pro Chorvatsko nejsou na analýzu dostupná data

Zdroj: vlastní zpracování, data Eurostat (2016).

V tabulce č. 4 je znázorněna naděje dožití podle pohlaví v časovém období. Vyjadřuje počet let, kterého se člověk dožije ve stáří 1 roku. Tato hodnota se ve všech zemích neustále zvyšuje. Většího věku se dožívají ženy. Během období 2005 - 2014 nejrychleji stárnou ženy v Litvě, a to s hodnotou 3,6 let. Hodnota je srovnatelná s Finskem (3,5 let). Nejpomaleji stárnou ženy v Nizozemí (1,5 let), podobné hodnoty dosahuje i Česká republika, Polsko, Rumunsko a Francie. U mužů je největší změna ve vývoji ve Finsku (4,6 let) a nejnižší v České republice (1,8 let). Celkově je změna nejvyšší ve Finsku, a to 4,2 let. Nejnižší je v Nizozemí, s hodnotou 1,7 let.

V roce 2014 se nejvyššího věku s počtem 80 let dožili muži na Kypru, naopak nejnižší hodnota je 68,4 v Lotyšsku a Litvě. U žen by byla hodnota 85,4 ve Španělsku a nejnižší věk v Bulharsku, tedy 77,6 let. Hodnota České republiky dosahuje 10. místa jak u mužů (75 let), tak i u žen (81,1). Zařadit ji lze tedy ke státům s nižší nadějí dožití.

Tabulka 4 Naděje dožití obyvatel podle pohlaví v zemích EU

ROK	2005			2014			Změna za období 2005 – 2014		
	STÁT/POHLAVÍ	Celkem	Muži	Ženy	Celkem	Muži	Ženy	Celkem	Muži
Evropská unie (celkem)	77,9	74,8	80,9	80,2	77,4	82,9	2,3	2,6	2
Belgie	78,4	75,5	81,1	80,6	78,1	83,1	2,2	2,6	2
Bulharsko	72,3	68,9	76,0	74,1	70,7	77,6	2,2	2,6	2
Česká republika	75,4	72,2	78,5	78,1	75,0	81,1	1,8	1,8	1,6
Dánsko	77,6	75,3	79,8	80,1	78,0	82,1	2,7	2,8	2,6
Estonsko	72,4	67,0	77,6	76,6	71,6	81,1	2,5	2,7	2,3
Finsko	78,4	74,8	81,7	80,5	77,5	83,3	4,2	4,6	3,5
Francie	79,7	76,1	83,1	82,1	78,8	85,3	2,1	2,7	1,6
Chorvatsko	74,7	71,1	78,3	77,3	74,1	80,4	2,4	2,7	2,2
Irsko	78,3	76,0	80,7	80,7	78,6	82,7	2,6	3	2,1
Itálie	80,2	77,4	82,8	82,5	79,9	84,8	2,4	2,6	2
Kypr	78,0	75,9	80,2	81,9	80,0	83,8	2,3	2,5	2
Litva	70,7	64,7	76,9	74,0	68,4	79,4	3,9	4,1	3,6
Lotyšsko	70,2	64,4	75,9	73,7	68,4	78,7	3,3	3,7	2,5
Lucembursko	78,8	75,8	81,6	81,5	78,6	84,4	3,5	4	2,8
Maďarsko	72,4	68,2	76,6	75,3	71,7	78,7	2,7	2,8	2,8
Malta	78,9	76,8	80,8	81,5	79,2	83,7	2,9	3,5	2,1
Německo	78,7	76,0	81,3	80,4	77,9	82,8	2,6	2,4	2,9
Nizozemí	79,0	76,6	81,1	81,1	79,4	82,8	1,7	1,9	1,5
Polsko	74,5	70,3	78,8	77,1	73,0	81,1	2,1	2,8	1,7
Portugalsko	77,5	74,1	80,8	80,6	77,3	83,6	2,6	2,7	2,3
Rakousko	78,9	76,0	81,6	80,9	78,4	83,3	3,1	3,2	2,8
Rumunsko	72,0	68,6	75,5	74,7	71,1	78,3	2	2,4	1,7
Řecko	78,8	76,1	81,6	80,8	78,2	83,3	2,7	2,5	2,8
Slovensko	73,7	69,8	77,6	76,4	72,7	80,0	2	2,1	1,7
Slovinsko	76,8	73,3	80,2	80,4	77,3	83,3	2,7	2,9	2,4
Spojené Království	78,6	76,5	80,6	80,7	78,8	82,5	3,6	4	3,1
Španělsko	79,6	76,4	82,9	82,5	79,6	85,4	2,1	2,3	1,9
Švédsko	79,9	77,7	82,1	81,5	79,6	83,3	2,9	3,2	2,5

Zdroj: vlastní zpracování, data Eurostat (2016).

Posledním analyzovaným ukazatelem je úhrnná plodnost, kterou vyjadřuje následující tabulka č. 5. Tyto hodnoty ve sledovaném období kolísají. Žádoucí je samozřejmě hodnota co nejvyšší. Za období 2005 - 2014 se vývoj nejvíce zvýšil v Litvě, změna činí 0,33 dítěte. Některé státy mají vývoj opačný. Záporné hodnoty nalezneme v Belgii, Dánsku, Finsku, Chorvatsku, Kypr, Lucembursko, Portugalsku, Řecku a Španělsku, přičemž vůbec nejnižší je hodnota v Portugalsku (- 0,18). Téměř žádným vývojem neprošlo Nizozemí, kde je hodnota za toto období nulová.

Průměrně se ženě v roce 2014 narodilo nejvíce dětí ve Francii, a sice 2,00776. Naopak nejméně dětí se narodilo ženě v Portugalsku, a to 1,23037. V České republice je hodnota 1,52756, čímž se řadí zhruba do středu.

Tabulka 5 Úhrnná plodnost obyvatel v zemích EU

STÁT/ROK	2005	2014	Změna za období 2005 – 2014
Evropská unie (celkem)	1,51	1,58	0,07
Belgie	1,76	1,74	-0,02
Bulharsko	1,37	1,53	0,17
Česká republika	1,29	1,53	0,24
Dánsko	1,80	1,69	-0,11
Estonsko	1,52	1,54	0,02
Finsko	1,80	1,71	-0,09
Francie	1,94	2,01	0,07
Chorvatsko	1,50	1,46	-0,05
Irsko	1,86	1,94	0,08
Itálie	1,34	1,37	0,03
Kypr	1,48	1,31	-0,16
Litva	1,29	1,63	0,33
Lotyšsko	1,39	1,65	0,26
Lucembursko	1,63	1,50	-0,13
Maďarsko	1,31	1,44	0,13
Malta	1,38	1,42	0,05
Německo	1,34	1,47	0,14
Nizozemí	1,71	1,71	0,00
Polsko	1,24	1,32	0,08
Portugalsko	1,41	1,23	-0,18
Rakousko	1,41	1,47	0,06
Rumunsko	1,40	1,52	0,12
Řecko	1,34	1,30	-0,04
Slovensko	1,27	1,37	0,10
Slovinsko	1,26	1,58	0,32
Spojené Království	1,76	1,81	0,05
Španělsko	1,33	1,32	-0,01
Švédsko	1,77	1,88	0,11

Zdroj: vlastní zpracování, data Eurostat (2016).

5 DEMOGRAFICKÁ ANALÝZA V REGIONECH ČESKÉ REPUBLIKY

Situace v České republice je hodnocena na úrovni krajů. Zkoumány jsou následující ukazatele. Jako první je analyzován vývoj středního stavu obyvatelstva. Vývoj je zaznamenán v tabulce č. 6.

Tabulka 6 Vývoj středního stavu obyvatelstva v krajích ČR

KRAJ/ROK	1994	1999	2004	2009	2014	Změna za období 1994 - 2014
Hlavní město Praha	1 214 584	1 186 855	1 170 571	1 249 026	1 259 079	44 495
Jihočeský kraj	626 680	626 244	625 421	637 015	636 911	10 231
Jihomoravský kraj	1 141 910	1 137 589	1 122 391	1 150 009	1 170 678	28 768
Karlovarský kraj	305 031	304 743	303 722	307 962	299 880	-5 151
Královéhradecký kraj	554 517	552 139	546 995	554 511	551 730	-2 787
Liberecký kraj	428 882	429 071	427 395	438 238	438 813	9 931
Moravskoslezský kraj	1 295 110	1 282 554	1 258 588	1 249 356	1 219 722	-75 388
Olomoucký kraj	641 650	642 476	635 449	641 945	636 109	-5 541
Pardubický kraj	510 875	508 964	505 193	515 868	516 109	5 234
Plzeňský kraj	556 927	552 089	549 216	571 199	573 993	17 066
Středočeský kraj	1 108 693	1 109 805	1 137 748	1 239 673	1 309 139	200 446
Ústecký kraj	825 290	826 771	820 619	836 128	824 789	-501
Kraj Vysočina	523 044	521 908	517 282	515 329	510 006	-13 038
Zlínský kraj*	600 276	598 450	591 287	591 303	585 829	-14 447

*Dostupná hodnota u Zlínského kraje za rok 1995

Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ (2016).

Nejvyššího přírůstku dosáhl za období posledních 20 let Středočeský kraj s hodnotou více než 200 tisíc obyvatel. Nejméně přibývají obyvatelé v Pardubickém kraji, a to zhruba 5 tisíc obyvatel. U šesti krajů došlo naopak k úbytku obyvatel, a to v Karlovarském, Královéhradeckém, Moravskoslezském, Zlínském kraji a Kraji Vysočina. Vůbec nejnižší hodnota je v Moravskoslezském kraji, a to více než 75 tisíc obyvatel.

V posledním dostupném roce má nejvyšší počet obyvatel Středočeský kraj (1 309 139), těsně za ním je Hlavní město Praha (1 259 079) a Moravskoslezský kraj (1 219 722). Nejméně obyvatel bylo v kraji Karlovarském (299 880).

V následující tabulce č. 7 je zaznamenán vývoj průměrného věku obyvatelstva. Je patrné, že průměrný věk obyvatel se neustále zvyšuje. Ve vývoji za posledních 20 let nejvíce stárnou obyvatelé v Karlovarském kraji, hodnota se zvýšila o více než 6 let. Podobné hodnoty dosáhl také Zlínský, Moravskoslezský kraj a Kraj Vysočina. Nejpomaleji se stárnulo v Hlavním městě Praha, a to jen o 2,5 roku.

V roce 2014 bylo obyvatelstvo nejmladší ve Středočeském kraji (40,7 let) a naopak nejstarší obyvatelé jsou v Královéhradeckém kraji, a to 42,27 let. Podobná je situace i v Hlavním městě Praha, dále také v Plzeňském a Zlínském kraji, kde hodnoty dosahují více než 42 let. Rozdíl mezi kraji je více asi 2,5 roku.

Tabulka 7 Vývoj průměrného věku obyvatel v krajích ČR

KRAJ/ROK	1994	1999	2004	2009	2014	Změna za období 1994 – 2014
Hlavní město Praha	39,50	40,90	41,70	41,60	42,00	2,50
Jihočeský kraj	36,62	38,10	39,54	40,67	41,88	5,26
Jihomoravský kraj	37,30	38,70	40,02	40,90	41,85	4,55
Karlovarský kraj	35,66	37,40	38,83	40,10	41,83	6,16
Královéhradecký kraj	37,34	38,70	40,10	41,10	42,27	4,92
Liberecký kraj	36,33	37,80	39,16	40,14	41,36	5,03
Moravskoslezský kraj	35,86	37,50	39,07	40,39	41,75	5,90
Olomoucký kraj	36,57	38,10	39,56	40,73	41,97	5,41
Pardubický kraj	36,74	38,10	39,55	40,57	41,71	4,97
Plzeňský kraj	37,48	38,90	40,22	40,97	42,13	4,65
Středočeský kraj	37,70	38,90	39,84	40,04	40,70	3,00
Ústecký kraj	36,30	37,50	38,75	39,77	41,16	4,86
Kraj Vysočina	36,27	37,80	39,25	40,52	41,87	5,60
Zlínský kraj*	36,28	38,00	39,62	40,90	42,24	5,96

*Dostupná hodnota u Zlínského kraje za rok 1995

Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ (2016).

V tabulce č. 8 nalezneme rozdělení obyvatel do předproduktivní, produktivní a poproduktivní generace.

Tabulka 8 Rozdělení obyvatelstva podle generací v krajích ČR

KRAJ/GENERACE	0 - 14 let		15 - 64 let		65 a více	
Hlavní město Praha	182 500	14%	846 961	67%	229 618	18%
Jihočeský kraj	96 875	15%	425 694	67%	114 731	18%
Jihomoravský kraj	175 874	15%	783 751	67%	213 228	18%
Karlovarský kraj	44 487	15%	202 521	68%	52 285	17%
Královéhradecký kraj	82 902	15%	363 915	66%	104 773	19%
Liberecký kraj	68 701	16%	292 832	67%	77 318	18%
Moravskoslezský kraj	179 545	15%	824 734	68%	213 397	18%
Olomoucký kraj	94 898	15%	424 947	67%	115 866	18%
Pardubický kraj	78 671	15%	344 618	67%	93 083	18%
Plzeňský kraj	85 258	15%	384 309	67%	105 556	18%
Středočeský kraj	220 787	17%	874 701	67%	219 811	17%
Ústecký kraj	129 480	16%	553 949	67%	140 543	17%
Kraj Vysočina	76 104	15%	340 867	67%	92 924	18%
Zlínský kraj	84 963	15%	393 025	67%	107 273	18%

Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ (2016).

Data jsou zaznamenána k 1. 1. 2014. Stejně jako u analýzy Evropské unie bylo pro interpretaci použito vyjádření v procentech. V poproduktivní generaci hodnoty dosahují podobných hodnot. Nejvyšší je však hodnota v Královéhradeckém kraji (19 %), nejnižší je hodnota 17 % v Karlovarském, Středočeském a Ústeckém kraji.

Posledním analyzovaným ukazatelem je vývoj počtu živě narozených na 1000 obyvatel, který znázorňuje tabulka č. 9. Za období 20 let byl vývoj v krajích odlišný. Výrazně se zvyšoval počet v Hlavním městě Praha, jehož hodnota je nejen kladná, ale i několika násobně vyšší. K prudkému vývoji docházelo od roku 2004. Vývoj v dalších krajích již není tak výrazný. Kladných hodnot dosahují pouze kraje Jihočeský, Středočeský a Ústecký. U zbývajících krajů jsou hodnoty záporné, přičemž nejnižší je hodnota ve Zlínském kraji.

Při vyhodnocování posledních aktuálních údajů je situace nejpříznivější v Hlavním městě Praha (14,62), nejhorší naopak v Karlovarském kraji (9,22). Rozdíl mezi kraji tak činí více než 5 živě narozených.

Společnost v krajích je regresivní, mimo Středočeského kraje, kde je společnost stacionární.

Tabulka 9 Vývoj počtu živě narozených na 1000 obyvatel v krajích ČR

KRAJ/ROK	1994	1999	2004	2009	2014	Změna za období 1994 - 2014
Hlavní město Praha	10,33	9,06	11,13	14,49	14,62	4,30
Jihočeský kraj	10,76	9,00	9,50	11,00	10,10	-0,66
Jihomoravský kraj	10,20	8,39	9,50	11,43	10,94	0,74
Karlovarský kraj	11,18	9,10	9,56	11,12	9,22	-1,96
Královéhradecký kraj	10,36	8,99	9,49	11,30	10,00	-0,36
Liberecký kraj	10,59	9,24	10,09	11,88	10,11	-0,49
Moravskoslezský kraj	10,92	8,89	9,39	10,60	9,84	-1,09
Olomoucký kraj	10,53	8,72	9,31	11,11	10,06	-0,47
Pardubický kraj	10,58	9,33	9,54	10,94	10,48	-0,10
Plzeňský kraj	10,15	8,44	9,19	11,23	9,89	-0,27
Středočeský kraj	9,79	8,58	9,92	12,28	11,13	1,34
Ústecký kraj	9,93	9,68	10,48	11,51	10,05	0,12
Kraj Vysočina	11,28	8,93	9,32	10,57	10,46	-0,82
Zlínský kraj*	11,75	8,71	8,82	10,30	9,56	-2,20

*Dostupná hodnota u Zlínského kraje za rok 1995

Zdroj: vlastní zpracování, data ČSÚ (2016).

6 SROVNÁNÍ DEMOGRAFICKÉ ANALÝZY ČESKÉ REPUBLIKY A SLOVINSKA

Autorka bakalářské práce se zúčastnila v době od 30. 9. do 30. 11. 2015 zahraniční studijní stáže v rámci programu CEEPUS. Tato studijní stáž se konala ve Slovinsku, proto se následující kapitola věnuje porovnání demografické situace v České republice a Slovinsku.

6.1 Základní informace o Slovinsku

Slovinsko, oficiálně Republika Slovinsko, se nachází na jihu střední Evropy. Sousedí se čtyřmi státy, na západě s Itálií, na severu s Rakouskem, na jihu a jihovýchodě s Chorvatskem a na severovýchodě s Maďarskem. Na severních hranicích dominují Alpy, s nejvyšší horou Triglav (2 864 m). V jihozápadní části státu se rozprostírá plošina Kras s horskými masívy, vápencovými jeskyněmi a soutěskami. Území mezi Itálií a Chorvatskem tvoří 43 km dlouhé pobřeží Jaderského moře. Hlavními odvětvími slovinského hospodářství jsou průmysl, velkoobchod a maloobchod, doprava, pohostinství a veřejná správa, obrana, vzdělávání, zdravotní a sociální péče. Důležitými vývozními a dovozními partnery Slovinska je Německo, Itálie a Rakousko (EUROPA, 2014).

Slovinsko se rozkládá na území 20 273 km². K 1. 1. 2015 byl počet obyvatel 2 062 874. Hlavním městem je Lublaň. Úředním jazykem je Slovinština. Do Evropské unie vstoupilo 1. května 2004. Oficiální měnou je Euro. Slovinsko je dle NUTS III rozděleno do 12 krajů.

6.1.1 Slovinsko a Evropská unie

Po zhodnocení dostupných údajů lze Slovinsko, co se počtu obyvatel týče, označit s jeho 2 062 874 obyvateli v roce 2015 za šestý nejmenší stát v porovnání se státy Evropské unie. Z hlediska jeho přírůstku 66 497 počtu obyvatel za období 1990 – 2015 se řadí mezi státy, kde obyvatelé stále přibývají a jeho vývoj je stabilní. Při porovnání s Českou republikou je úbytek asi o 10 tisíc nižší.

Při sledování věkových generací lze stanovit v roce 2015, že 15 % obyvatel patří do generace předproduktivní, 67 % patří do produktivní generace a zbylých 18 % se řadí do poproduktivní generace. Tyto hodnoty lze hodnotit u všech věkových generací jako lehce nižší než je evropský průměr. Co se týče porovnání s Českou republikou, jsou tyto hodnoty téměř totožné.

Průměrný věk ve Slovinsku dosahuje hodnoty 42,5, čímž se řadí na osmé místo. Přírůstek za posledních 25 let činí 8,5 roku, což je v porovnání s EU hodnota poměrně vysoká. Přírůstek u České republiky je o 2,8 roku nižší. Změna za stejné období u naděje na dožití má celkově hodnotu 2,7. Průměrně se zde lidé dožívají 80,4 let, čímž se řadí do první poloviny od nejmladších k nejstarším obyvatelům. Přírůstek u úhrnné plodnosti je 0,32, díky čemuž se řadí na druhé místo v počtu živě narozených na jednu ženu. Všechny údaje jsou hodnoceny k 1. 1. 2015.

6.2 Porovnání na úrovni krajů

V tabulce č. 10 je zaznamenán vývoj středního stavu obyvatelstva v krajích Slovinska za období 20 let. Podle posledních údajů z roku 2014 je nejvíce obyvatel v kraji Osrednjeslovenska, a to více než půl milionu. K těm větším krajům, co se počtu obyvatel týče, patří kraje Gorenjska, Podravska a Savinjska, které dosahují nad 200 tisíc obyvatel. Nejmenší je kraj Zasavska s počtem obyvatel více než 40 tisíc. Největšího přírůstku dosáhl též kraj Osrednjeslovenska, kterému přibýlo více než 30 tisíc obyvatel. Naopak úbytek obyvatel byl zaznamenán u krajů Goriška, Koroška, Podravska, Posavska, Zasavska a Pomurska, kde byl úbytek nejvýraznější, více než 13 tisíc obyvatel.

Tabulka 10 Vývoj středního stavu obyvatelstva v krajích Slovinska

KRAJ/ROK	1994	1999	2004	2009	2014	Změna za období 1994 – 2014
Gorenjska	194 538	195 211	197 834	201 779	203 894	9 356
Goriška	119 964	119 659	119 742	118 533	118 374	-1 590
Jugovzhodna Slovenija	104 567	105 913	138 848	141 166	142 405	37 838
Koroška	74 406	73 947	73 860	72 481	71 546	-2 860
Obalno-kraška	101 579	102 418	105 009	108 778	112 848	1 269
Osrednjeslovenska	512 637	515 294	495 101	521 965	546 314	33 677
Podravska	325 120	319 272	319 426	322 900	323 328	-1 792
Pomurska	130 378	125 257	123 073	119 537	117 133	-13 245
Posavska	72 469	69 839	70 055	69 900	69 958	-2 511
Primorsko-notranjska	49 416	50 140	50 913	51 728	52 449	3 033
Savinjska	257 412	254 971	256 810	258 845	259 853	2 441
Zasavska	46 922	46 413	45 762	44 750	42 983	-3 939

Zdroj: vlastní zpracování, data SURS (2016).

Co se týče srovnání s kraji České Republiky, rozdíl mezi Hlavním městem Prahou, kde počet obyvatel činí 1 259 079, je více než 700 tisíc obyvatel. Naopak v přírůstku za období dvaceti let takový rozdíl není, což nasvědčuje výraznému růstu počtu obyvatel v kraji

Osrednjeslovenska. Nejmenší kraj z hlediska počtu obyvatel Zasavska je v porovnání s nejmenším krajem České republiky krajem Vysočinou menší skoro pětkrát.

Dalším porovnávaným ukazatelem je vývoj průměrného věku, který je zaznamenán v tabulce č. 11.

Tabulka 11 Vývoj průměrného věku obyvatel v krajích Slovinska

KRAJ/ROK	1999	2004	2009	2014	Změna za období 1999 – 2014
Gorenjska	38,1	39,3	40,7	41,8	3,7
Goriška	39,8	41	42,6	43,7	3,9
Jugovzhodna Slovenija	37,5	38,7	40,3	41,5	4
Koroška	37,8	39,1	41,1	42,8	5
Obalno-kraška	40,3	41,4	42,7	43,5	3,2
Osrednjeslovenska	38,7	39,9	40,6	41,1	2,4
Podravska	39,4	40,6	41,9	43,1	3,7
Pomurska	39,1	40,3	42,3	43,8	4,7
Posavska	39	40,1	41,8	43	4
Primorsko-notranjska	39,5	40,4	41,8	42,8	3,3
Savinjska	38,1	39,2	40,8	42,2	4,1
Zasavska	39,7	40,9	42,4	44	4,3

Zdroj: vlastní zpracování, data SURS (2016).

Průměrně nejstarší obyvatelé žijí v kraji Zasavska, kde je průměrný věk 44 let. Naopak nejnižší je průměrný věk v kraji Osrednjeslovenska, kde tato hodnota dosahuje 41,1 let. Největší změnou prošel kraj Koroška, kde se průměrný věk za 20 let zvýšil o 5 let, naopak v kraji Osrednjeslovenska se zvýšil nejméně, a to jen o 2,4 roku.

V porovnání s nejmladším krajem České republiky Středočeským krajem, je průměrný věk nižší než v kraji Osrednjeslovenska. Rozdíl činí zhruba 0,4 roku. Naopak vyšší průměrný věk je v kraji Zasavska, který je vyšší o 1,73 roku než Královéhradecký kraj v České republice.

V tabulce č. 12 je zobrazen další ukazatel, a sice rozdělení obyvatelstva podle věkových kategorií. V poproduktivní generaci jsou hodnoty podobné. Největší podíl (19 %) je v krajích Goriška, Pomurska a Zasavska, naopak nejmenší (16 %) je v kraji Jugovzhodna Slovenija.

V krajích České republiky je situace téměř shodná. Nejvyšší hodnota je stejná jak v Královéhradeckém kraji, tak i v krajích Goriška, Pomurska a Zasavska. Naopak v kraji Jugovzhodna Slovenija je hodnota o procento nižší než v Karlovarském, Středočeském a Ústeckém kraji.

Tabulka 12 Rozdělení obyvatelstva podle generací v krajích Slovinska k 1. 1. 2015

KRAJ/GENERACE	0-14 let		15-64 let		65 + let	
Gorenjska	31 914	19 %	135 930	67 %	36 050	18 %
Goriška	17 089	18 %	78 548	66 %	22 737	19 %
Jugovzhodna Slovenija	22 097	19 %	96 939	68 %	23 369	16 %
Koroška	10 186	17 %	48 912	68 %	12 448	17 %
Obalno-kraška	14 947	16 %	77 458	69 %	20 443	18 %
Osrednjeslovenska	84 414	19 %	371 801	68 %	90 099	16 %
Podravska	42 870	16 %	221 525	69 %	58 933	18 %
Pomurska	15 398	16 %	79 845	68 %	21 890	19 %
Posavska	10 013	17 %	47 375	68 %	12 570	18 %
Primorsko-notranjska	7 804	18 %	35 156	67 %	9 489	18 %
Savinjska	38 699	18 %	177 243	68 %	43 911	17 %
Zasavska	5 622	16 %	29 194	68 %	8 167	19 %

Zdroj: vlastní zpracování, data SURS (2016).

Posledním analyzovaným ukazatelem je vývoj počtu živě narozených, který je zobrazen v tabulce č. 13. Nejvíce dětí se rodí v kraji Jugovzhodna Slovenija, kde hodnota dosahuje 11,5 živě narozených na 1000 obyvatel. Naopak nejméně je to v kraji Pomurska (8,6). I co se týče přírůstku za období posledních 10 let, hodnoty v těchto krajích přesně odpovídají vývoji.

Tabulka 13 Vývoj počtu živě narozených na 1000 obyvatel v krajích Slovinska

KRAJ/ROK	2004	2009	2014	Změna za období 2004 – 2014
Gorenjska	10,2	11,5	10,5	0,3
Goriška	8,6	10,9	10	1,4
Jugovzhodna Slovenija	9,3	10,7	11,5	2,2
Koroška	9,3	10,9	10,1	0,8
Obalno-kraška	8	10,2	9,7	1,7
Osrednjeslovenska	9,6	11,8	11	1,4
Podravska	8	9,4	9,3	1,3
Pomurska	8,4	9,3	8,6	0,2
Posavska	8,6	9,4	10,1	1,5
Primorsko-notranjska	8,9	10,6	10,2	1,3
Savinjska	9,1	10,6	10,3	1,2
Zasavska	7,9	10,4	9,6	1,7

Zdroj: vlastní zpracování, data SURS (2016).

Oproti České republice jsou hodnoty ve Slovinsku sice nižší, v porovnání s Prahou (14,62) a Karlovarským krajem (9,22), ale co se týče vývoje, v krajích Slovinska není zaznamenán žádný úbytek, kdežto v České republice je tato hodnota záporná u deseti krajů.

ZÁVĚR

Demografické stárnutí je jev, při kterém se zvyšuje podíl starších lidí v celkové populaci. Důvodem sledování stárnutí populace jsou sociální a ekonomické důsledky tohoto jevu, díky nimž dochází ke zvýšení podílu ekonomicky neaktivních osob v populaci. Toto téma se stalo jedním z nejdiskutovanějších současných problémů, které zasáhlo všechny státy světa. Navíc podle budoucí prognózy se takto nastavený trend bude stále prohlubovat.

Demografická struktura je ovlivněna řadou dlouholetých demografických procesů, které závisí na struktuře obyvatelstva. Tu lze zaznamenat do věkových skupin. Nejpoužívanější je rozdělení na generace podle ekonomických kritérií v mezinárodní škále, na předproduktivní (0-14 let), produktivní (15-64 let) a poproduktivní (65 a více let) věk. Sundbärgovy typy věkové struktury zahrnují progresivní, stacionární a regresivní populaci, přičemž u progresivní společnosti převažuje předproduktivní složka nad produktivní, u stacionární jsou složky rovnocenné a v regresivní populaci dominuje poproduktivní složka nad produktivní.

Neustálé změny počtu obyvatel ve společnosti se nazývají dynamikou obyvatelstva. Tyto změny jsou zaznamenány pomocí demografických procesů. Jedním z klíčových ukazatelů je úmrtnost, kterou lze vyjádřit hrubou mírou úmrtnosti nebo lépe interpretovanou nadějí dožití, která určuje počet zbývajících let za nezměněných úmrtnostních poměrů. Porodnost je společně s úmrtností nejdůležitější složkou demografické reprodukce. Vyjadřuje se pomocí hrubé míry porodnosti. Další možností vyjádření je také úhrnná plodnost, která udává počet živě narozených na jednu ženu. Jevy, které s těmito procesy souvisí, jsou i potratovost a sňatečnost.

Stárnutí obyvatelstva je dlouhodobý proces, jenž je zásadně ovlivněn demografickou revolucí. Ta probíhala ve čtyřech fázích ve všech zemích světa. Stav společnosti lze měřit indexem stáří. Na proces demografického stárnutí působí řada faktorů. Za nejvýznamnější je považován prudký pokles porodnosti, zlepšování úmrtnostních poměrů a s tím související prodlužování naděje dožití. Aktuální je i migrace.

Negativní dopady demografického stárnutí zahrnují problémy sociálního i ekonomického charakteru. Navíc prohlubující se populační deficit způsobuje i bezpečnostní problémy. Mezi negativní dopady lze zařadit náklady na zdravotní a sociální péči, které využívají senioři, kteří jsou odkázáni na pomoc ekonomicky aktivních obyvatel. Dalším problémem je snižování

ekonomicky aktivních obyvatel, kteří by zajistili pracovní sílu na trhu práce. S tím souvisí i budoucí změna ve financování důchodového systému a hranici penzijního věku.

Skutečnost, že díky demografickému stárnutí se snižuje podíl ekonomicky aktivních obyvatel, způsobuje nedostatek mladých generací, které by mohly být k dispozici vojenské službě nebo bezpečnostním sborům. Vhodní kandidáti se pohybují ve věku 15 – 30 let. Věk však není jedinou podmínkou, jedinci musí být v dobré psychické i fyzické kondici. Bezpečnostní systém na tyto změny ve společnosti, a tím způsobené hrozby, musí bezpodmínečně reagovat. Tyto změny navíc přímo ohrožují bezpečnost jedince i celé společnosti.

Zmírněním těchto negativních důsledků se zabývá řada programů. V současné době probíhá Národní akční plán podporující pozitivní stárnutí pro období 2013 – 2017. I Evropská unie řeší tento problém, proto vydala strategii Demografická budoucnost Evropy – Učiňme z problému výhodu. Na budoucí vývoj se zaměřuje zpráva Stárnoucí Evropa? Skutečnost, na kterou je třeba se připravit.

V analýze demografické situace zemí Evropské unie bylo zhodnoceno několik základních ukazatelů. Z celkového počtu obyvatel v jednotlivých státech je patrné, že během posledních let se počet obyvatel v Evropské unii zvyšuje. U některých států však dochází k poklesu. To, že situace v zemích je vážná, značí fakt, že většinou je typ společnosti regresivní, tedy dochází k vymírání. Při sledování vývoje průměrného věku v jednotlivých státech je patrné, že průměrný věk se neustále prodlužuje. Hodnota naděje dožití se ve všech státech prodlužuje. Většího věku se dožívají ženy než muži. Úhrnná plodnost v posledních letech kolísá, ale v průměru Evropské unie hodnota roste.

Situace v České republice byla hodnocena na základě porovnání dat v krajích. V zásadě byly potvrzeny předpokládané výsledky a situace je podobná jako u ostatních států Evropské unie. Analyzovány byly ukazatele vývoje středního stavu obyvatelstva, průměrného věku obyvatel, počtu živě narozených na 1000 obyvatel a rozdělení obyvatelstva podle generací. Rozdíly mezi kraji nejsou nijak zásadní. Průměrný věk ve všech krajích roste, typ společnosti je mimo jeden kraj regresivní. Přestože hodnota počtu živě narozených na 1000 obyvatel byla v roce 2014 kladná, co se týče vývoje za období dvaceti let, ve většině krajů dosahuje záporné hodnoty. Podobných výsledků dosahuje i analýza Slovinska.

Práce prokazuje, že demografické stárnutí je významným problémem, kterým jsou zasaženy státy Evropské unie včetně České republiky. Postavení České republiky v rámci Evropské unie dosahuje jejího průměru. V zásadě tedy nijak nevybočuje od ostatních států.

Tato situace ale může ohrozit bezpečnost státu i samotného jednotlivce. Toto téma se tak dostává do popředí jako problém, ke kterému je třeba hledat neprodleně řešení.

POUŽITÁ LITERATURA

- [1] BALABÁN, M., PERNICA, B. *Bezpečnostní systém ČR: problémy a výzvy*. První vydání. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 2015. ISBN 978-80-246-3150-9.
- [2] BAŠOVSKÝ, O., MLÁDEK, J. 1989. *Geografia obyvateľ'stva a sídiel*. Druhé vydání. Bratislava: Universita Komenského, 1989. 221 s. ISBN 802-23-002-68.
- [3] BONGAARTS, J. *Population Aging and the Rising Cost of Public Pensions*. Population and Development Review. [online]. [cit. 2015-09-18]. Dostupné z: <<http://www.popcouncil.org/uploads/pdfs/councilarticles/pdr/PDR301Bongaarts.pdf>>
- [4] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Demografická ročenka ČR 2009* [online]. [cit. 2011-10-08]. Dostupný z: <<http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/4019-10>>.
- [5] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Metodika*. [online]. [cit. 2015-03-18]. Dostupné z: <<https://www.czso.cz/csu/xz/metodika>>
- [6] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Regionální časové řady*. [online]. [cit. 2011-03-31]. Dostupný z: <https://www.czso.cz/csu/czso/regionalni_casove_rady>
- [7] DEMOGRAFIE. *Stárnutí* [online]. [cit. 2015-11-08]. Dostupné z: <http://www.demografie.info/?cz_starnuti=>>.
- [8] EUROPA. *Slovensko v EU*. [online]. [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://europa.eu/about-eu/countries/member-countries/slovenia/index_cs.htm#goto_0>.
- [9] EUROPEAN COMMISSION. *Europe's demographic future*. První vydání. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007. ISBN 92-79-07043-3.
- [10] EUROSTAT. *Demography and migration. Population*. [online]. [cit. 2016-03-21]. Dostupné z: <<http://ec.europa.eu/eurostat/data/database>>
- [11] EVROPSKÁ KOMISE. *Stárnoucí Evropa? Skutečnost, na kterou je třeba se připravit* [online]. [cit. 2015-01-10]. Dostupné z: <http://ec.europa.eu/news/economy/120515_cs.htm>.

- [12] GAVRILOV, L. A., HEUVELINE, P. *Aging of Population*. [online]. [cit. 2009-09-24] In: Paul Demeny and Geoffrey McNicoll. (Eds.) *The Encyclopedia of Population*. New York. USA. 2003. Dostupné z: <http://longevity-science.org/Population_Aging.htm>.
- [13] GRUSS, P. *Perspektivy stárnutí: z pohledu psychologie celoživotního vývoje*. První vydání. Praha: Portál, 2009. 222 s. ISBN 978-80-7367-605-6.
- [14] KALIBOVÁ, K. *Úvod do demografie*. Druhé vydání. Praha: Karolinum, 2002. 52 s. ISBN 802-46-0222-9.
- [15] KALIBOVÁ, K. *Úvod do demografie*. Druhé vydání. Praha: Karolinum, 2001. Učební texty Univerzity Karlovy v Praze. ISBN 80-246-0222-9.
- [16] KALIBOVÁ, K., PAVLÍK, Z., VODÁKOVÁ, A. *Demografie (nejen) pro demografy*. Třetí vydání. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. 241 s. ISBN 978-80-7419-012-4.
- [17] KLUFOVÁ, R., POLÁKOVÁ Z. *Demografické metody a analýzy: demografie české a slovenské populace*. První vydání Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. 306 s. ISBN 978-80-7357-546-5.
- [18] KOSCHIN, F. *Demografie poprvé*. Druhé vydání. Praha: Oeconomica, 2005. 122 s. ISBN 802-45-0859-1.
- [19] LANGHAMROVÁ J., KAČEROVÁ E. *Základy demografie*. Praha: Oeconomica, 2005. ISBN 80-245-0962-8.
- [20] LANGHAMROVÁ, J. *Demografie: učební text pro předmět U017* [online]. První vydání. Praha [i.e. Brno]: Tribun EU, 42 s. [cit. 2012-10-28]. ISBN 978-80-7399-218-7.
- [21] LIVI BACCI, M. *Populace v evropské historii*. Praha: Lidové noviny, 2003. Utváření Evropy. ISBN 80-7106-495-5.
- [22] MARTIN, L., PRESTON, S. *Demography of aging*. National Academy Press, 1994. ISBN: 0-309-55255-9
- [23] MLÁDEK, J. *Demografická analýza Slovenska*. První vydání Bratislava: Univerzita Komenského, 2006. 222 s. ISBN 80-223-2191-5.
- [24] MPSV. *Regionální strategie a demografické stárnutí*. [online]. [cit. 2015-11-08]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/4276/ageing_toolkit_czech.pdf>.
- [25] MVCR. *Bezpečnostní systém státu*. [online]. [cit. 2016-03-08]. Dostupné z: <<http://ww.mvcr.cz/clanek/bezpecnostni-system-statu.aspx>>.

- [26] MZV. *Bezpečnostní strategie ČR*. [online]. [cit. 2015-11-08]. Dostupné z: <http://www.mzv.cz/file/1386521/Bezpecnostni_strategie_2015.pdf>.
- [27] PERNICA, B. *Profesionalizace ozbrojených sil: trendy, teorie a zkušenosti*. První vydání. Praha: Ministerstvo obrany České republiky, 2007. ISBN 978-80-7278-381-6.
- [28] RABUŠIC, L. *Česká společnost stárne*. První vydání. Brno: Masarykova univerzita, 1995. 192 s. ISBN 80-210-1155-6.
- [29] RABUŠIC, L. *Kde ty všechny děti jsou?: porodnost v sociologické perspektivě*. První vydání. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2001. 266 s. ISBN 80-86429-01-6.
- [30] SEILDENGLANZ, D. *Geografie obyvatelstva*. In TOUŠEK, V., KUNC, J., VYSTOUPIL, J. a kol. *Ekonomická a sociální geografie*. Plzeň 2008. [online]. [cit. 2015-09-30]. Dostupné z: <http://is.muni.cz/th/350623/prif_b/priloha_1.pdf>
- [31] SURS. *Prebivalstvo*. [online]. [cit. 2016-04-04]. Dostupné z: <http://pxweb.stat.si/pxweb/Database/Dem_soc/Dem_soc.asp>.
- [32] UNITED NATIONS. *World Population Aging: 1950 – 2050*. [online]. Population Division. DESA. [cit. 2009-04-30]. Dostupné z: <<http://www.un.org/esa/population/publications/worldageing19502050/>>.
- [33] VAN DE KAA, D. J. *Europe s Second Demographic Transition*. *Population*. Bulletin 42 (1): 1-57. 1987.
- [34] VÍTKOVÁ, L. *Dlouhodobý vývoj indexu stáří a indexu ekonomické závislosti ve vyspělých zemích*. [online]. [cit. 2012-10-28]. Dostupné z: <http://kdem.vse.cz/resources/relik09/Prispevky_PDF/Vitkova.pdf>.
- [35] VOHRALÍKOVÁ, L., RABUŠIC, L. *Čeští senioři včera, dnes a zítra*. Brno: VÚPSV, 2004. ISBN 200-41-222.
- [36] WEIL, D. N. *The Economics of Population Aging*. In: Rosenzweig, M. R., Start, O. (eds.): *Handbook of Population and Family Economics*, vol. 14: Amsterdam – New York – Oxford, Elsevier Science, North-Holland 1997, s. 967-1014.